

tično stopnjevanje spora je ustvaril Finžgar iz Meška in Vošnjaka (petelin, hruška, količki). Tudi poeta Primoževa smrti ni absolutno izvirna (Hauptmann: De Waber) in »krnica« me je spomnila »hudega brezna« ali recimo, brvi v Rosmersholmu, le žalibog da je ni Finžgar dovoljno eksponiral, kakor je pozabil eksponirati osebnostno »razodetje« Gorjkijskega Primoža (Na dnu) in izdelati čudovito hvaležno invencijo »čebeloljuba« v njem. Tako je tudi prelapidarno orisal razmerje Janeza in Micke (malo sta me spomnila na Jermana in njegovo zaročenko v »Hlapcih«), dasi je našel za Micko hvaležen motiv »otrok poglodiančkov« in skušal napraviti iz Janeza vsaj malo aktivnega moža z naivno bravuro, ko skoči v krnico. Katarzis v pravem tragičnem zmislu bi moral kavzalno in efektivno izvirati globlje, kakor pa iz komedijske otipične iniciativnosti Alenine. Smrt Primoževa ni conclusio v zmislu premis, ker je slučajna; psiholog bo rekel, da je tudi nezadostna kot elementaren dogodek, ki bi potresel pač dušo Primoževih lastnih, ne pa sosedovih pravdarskostrastnih ljudi. Tehniko tragedije je Finžgar zunanje srečno uporabil, ni pa presodil snovi globlje. Viden je sicer karakterizirajoči akord (ura bije, »Bog nam daj srečno zadnjo uro«), drama raste, navidezno v višek in katastrofo, a le raste in ne pada. Ne pada! To je razvidno iz bistvenosti spora, ki raste (I. II. instanca) do katastrofe. Zato je seveda opravičen retardirajoči moment pred navideznim viškom. Sicer bi sodil samo pred katastrofo. »Veriga« se mi zdi zato v taki redakciji, kot je zdaj izšla, grandiozen umetniški osnutek tik pred zrelo polno obliko. Finžgar je v književnoklasični tesnosti krepkega karakterizirajočega dialoga vendar preveč suponiral kreaciji gledaliških igralcev, premalo eksponiral, premalo izličil potezne motive svojih lic in se tako okradel za velikopotezni gledališki uspeh na eni strani in dal na drugi strani diletantom pretežek tekst v roke. To se mu je zgodilo neprisiljeno naravno, ker je svoj predmet motril z dveh stališč: racionalizem (osnutek v kavzalnem eksponiranju in razpletu) realista je utočil v težnji po miljejnosti ozadja (paraboli-like, simbolnosti); šel je Finžgar neorgansko miselno pot iz zaključka v prvo premiso, to povdaril, a pozabil je pri tem na drugo, izpustil jo in tako obtičal in si pomagal s slučajnostjo »čudeža«, efektnosti, poente, ki ni kavzalno nujna. To je patologija tega Finžgarjevega dramatičnega dela, ki bo v tretji izdaji, popravljeno, nekaj tistega, kar si jaz mislim kot močno slovensko klasično tragedijo. Po svojih vrlinah, ki jih ima »Veriga« v obilici že zdaj, je ena najboljših sedanjih naših dramatičnih del.

Dr. I. Pregelj.

Gospodinjstvo. Druga izdaja. S. M. Lidv. Purgaj. Založila Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani. Cena vez. 16 K. »Zlata knjiga za slovensko ženstvo«, bi jaz naslovila knjigo, ki sem jo natančno pregledala. V drugi izdaji nam je podala naša prva slovenska učiteljica gospodinjstva S. M. L. Purgaj že izborno knjigo, ki bi morala ležati odprta vsaj na teden po enkrat pred vsako slovensko gospodinjko. Mnogo novega nam nudi druga izdaja in kjer imajo prvo izdajo pri hiši, ne ravna jo potratno, če si nabavijo tudi drugo.

»Kolikor bolj napreduje naš narod, toliko živahnejše se mora razvijati gospodinjstvo, ker brez tega ne more biti uspešnega napredka pri delu v domači hiši.« Te uvodne besede veljajo zlasti za naše Slovenke. Z velikimi koraki, da, skokoma napreduje naš narod. Ako ne bi korakalo vstric umno gospodinjstvo našega ženstva, bi bilo to v veliko škodo našemu narodu.

Naša vlada je to spoznala; gospodinske šole se otvorjajo, gospodinski tečaji snujejo. Zanimanje za nje je tudi med slovenskim ženstvom vsestransko. A deset let bo minulo in niti polovica ukaželnih mladenk ne bo deležna teh šol in tečajev. Nedostaja denarja, šol, učiteljic za gospodinske šole v tolikem številu, kakor bi jih potrebovali za tisoče žen, deklet, mladenk. Marsikatera je že prekoračila starost učne dobe in z žalostjo spoznala, česa ji primanjkuje — gospodinske naobrazbe —. Temu nedostatku odpomore knjiga, ki je v prvi vrsti namenjena za učno knjigo v gospodinskih šolah. Vsaka žena, vsaka mladenka bo vesela te knjige, ako jo dobi kot božično ali godovno darilo. Učiteljice, ki jih zlasti zdaj nešteto prosijo za predavanja, najdejo v tej knjigi obilno lepe snovi za številna predavanja v izobraževalnih društvi.

Želim, da bi bila kmalu potrebna tretja izdaja. V tej bi pa rada pogrešala nauk o kapunjenju, ki je res trpinčenje živali le v svrhu dobička, kar ne pristoja krščanskim načelom. Tudi navodilo, kako iz raznih jagod pripravljamo vina in celo likër, naj se črta v tretji izdaji. Ženstvo moramo mobilizirati na vsej črti za boj proti alkoholu tudi v gospodinskih šolah, ne pa ga učiti, kako izdeluje likërje, ki so le žganje s salonskim imenom. Ako stoji str. 275 v isti knjigi stavek: »Žganjepitje naj bi za vselej izginilo iz naših krajev«, naj stoji še zraven pripomba: »Pravtako naj izginejo likëri iz naših salonov, zato se naj v gospodinskih šolah nikjer ne uče izdelovanja tega žganja v gosposki suknji.« (Str. 126 in str. 275 sta si v protislovju.)

Zelo bi pa želela v tretji izdaji v poglavju o obleki lepo razpravo o narodni noši, kroje za narodno nošo in kratko navodilo, kako olupšamo dom z narodno vezeninom.

Tudi poglavje o negovanju lepe materinščine in kako goji gospodinja mило slovensko pesem v domači hiši, naj bi spopolnilo III. izdajo.

M. Štupca.

Carniola. Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko. 1918. Uredniki: dr. Jos. Gruden, dr. Jos. Mantuani, dr. Gv. Sajovic. Str. 252. Z 22 podobami.

Usojeno je malim narodom, da ima njih znanstveno delovanje le malo prijateljev in da štejejo njih znanstveni listi le malo število naročnikov. Muz. društvo za Kranjsko se ponaša s samo 360 ud. Koliko bi jih lahko še imelo! Mnogi okraji ne štejejo niti enega uda. In vendar prinaša društveno glasilo članke, ki bi morali zanimati vsakega Slovenca. Letnina je znašala doslej le 6 K, šele z letom 1919 se je povišala na 10 K.

Letnik 1918. vsebuje, kakor običajno, zgodovinske in prirodopisne članke. Viktor Steska priobčuje lastni življenjepis slikarja Mateja Koželja iz Kamnika (1842 do 1917), ga izpopolnjuje in ocenjuje Koželjevo slikarsko delovanje (1—12). — Dr. Avgust Žigon objavlja »Nov prispevek o Čopu« (12—37). Pokojni Emil Gutmann je hranil zbirko Čopovih pisem, oziroma frag-

mentov in konceptov, ki so prišli v Gutmannove roke iz posmrtna zapuščina njegovega prijatelja Fr. Levstika. Zaznamovani so listi s črkami po abecedni vrsti od a do m, toda manjkajo listi a, f, g, h, l. Te pogrešane liste je pa dr. Žigon srečno našel v licejski knjižnici, kamor so spadali tudi vsi drugi listi, ki si jih je pa Levstik izposodil. Pisec podrobno dokazuje, da je vsa zbirka ena sama celota, ki jo je Levstik označil s črkami abecede, le črka a je obsmrtni list Prešernov. — Dr. Jos. Mantuani objavlja članek »Ob osvoboditvi in ujedinjenju« (117—121), ko je v vsem svojem poteku čudovita zgodovina jugoslovanskih rodov dobila še čudovitejši zaključek — zedinjenje in samostojnost. — Dr. Fr. Bučar priobčuje: Račun Fab. Kirchbergera u pogledu hrvatske i slovenske protest. tiskare u Urachu — Tübingenu za god. 1562/63 (135—145). — P. Robert Senn (37—43) govori o ustanoviteljih zatiškega samostana, meneč, da so bili iz rodu višnjanskih plemenitnikov. To mnenje je pa dr. Fr. Kos na drugem mestu že popravil. — Med krajšimi zapiski se nahajajo še razprave: P. Hugo Bren: Abbé Mart. Kuralt med l. 1815—1823, Stara izjava o naših frančiškanih (iz l. 1654.), Za zgodovino akademije ljubljanskih operozov; Viktor Steska: Kranjski zvonovi na Hrvatskem; Fr. Podkrajšek: Kam so prišle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? Dr. Jos. Lesar: Peter Pavel Vergerij Starejši.

Letnik 1918 obiluje zlasti življenjepisov umrlih pisateljev in udov. Dr. Mantuani je popisal delovanje prof. Alf. Müllnerja, dr. M. vit. Wretschka, dr. Evg. Lampeta, Jan. Mervca, Karla Zotmana, prof. Fr. Rebola, prelata Jan. Flisa; Albin Seliškar: prirodopisca Jos. Stussinerja, dr. J. Šlebinger dr. Karla Kovača, Jos. Konst. Jirečka, Antona Trstenjaka, V. Steska M. Stanislavo Skvarča, P. Vincencij Kunstelj slavista P. Stanka Škrabca, Iv. Vrhovnik Frana Podkrajška, dr. Gvido Sajovic Kajetana Stranetzkega. — Nove knjige zgodov. vsebine ocenjujeta dr. Mantuani in dr. Debevec, dr. J. Šlebinger pa podaja bibliografijo za l. 1917 in 1918.

Tudi prirodopisni del obsega več razprav. Ferd. Seidl poroča (43—60) o zemeljskem potresu pri Brežicah in Krški vasi dne 29. jan. 1917; dr. Fr. Heritsch o okameninah iz gornjega karbona na Javorniku in Jesenicah (60—67); dr. J. Ponebšek nadaljuje svojo razpravo o naših ujedah (67—84, 158—176), popisuječ rjavega lunja, pepelastega splinca, lunja beloritca in dolgorepca; Seidl-Teppner razpravlja o diluvijskem jezeru pri Prečni na Dolenjskem; dr. Gv. Sajovic objavlja zapiske iz ptičjega življenja na Kranjskem v l. 1917—1918 in popisuje skalni podor v Kokrski dolini l. 1917.; Ljudevit Kuščer slika Frana Erjavca kot jamarja ali preiskovalca podzemeljskih jam ter prinaša donesek k jamski favni. O prirodopisnem slovstvu poročata dr. Jos. Mantuani in Anton Melik. — Vestnik nam sporoča o notranjem gibanju Muz. društva, ki bo z letom 1919. spremenilo ime v »Muzejsko društvo za Slovenijo« in društveno glasilo v »Glasnik Muz. dr. za Slovenijo«.

V. S.

Dr. R. Nachtigall: **Južno-slovansko-italijansko sporno vprašanje**. Izdala in založila Omladina. 1919. Str. 19.

Nasproti zgodovinarjem, ki trdijo, »da so Slovani izpodrinili romansko prebivalstvo ob Adriji, ki se je

vzdržalo le v nekaterih mestih« (dr. Gruden, Zgod. slov. nar. I, 16), dokazuje dr. Nachtigall, da ta trditev ni resnična (1). V Dalmaciji so bivali Iliri, a stara romanizacija prvotno ilirskih mest nima zveze z Italijani. Tu opazujemo še popolnoma svojevrstne, samostojne romanske jezike ali elemente, pa si jih more Italija prav tako malo svojiti kakor Francoze, Špance in Portugize (2). Italijani so se pričeli šele pozneje priseljevati. V Dalmaciji so se priselili prvi Benečani šele ok. l. 1000. Isto velja o Istri, kjer prebivajo Italijani le v mestih ob morski obali in se le umetno množe s priseljevanjem iz Italije. Trst so Benečani prvič napadli šele l. 1202. Vojne in kužne bolezni so razredčile prebivalstvo zahodne Istre tako, da so bili Benečani prisiljeni naseliti celò Hrvate iz pazinske okolice, iz Dalmacije, Bosne in Hercegovine (14). L. 1750. so se istrski Slovani pritožili, kako se Lahi naseljujejo na njihovi zemlji. Kakor v Dalmaciji, so Italijani tudi v Istri tuj priseljen narodni element, Slovani pa prvotno ljudstvo (15). Po etnografskem načelu, da daje kakemu teritoriju njegov narodni znak le stalno naseljeno z zemljo zvezano in zemljo obdelujoče kmetiško ljudstvo, je Istra vseskozi hrvatskoslovenska. Za Goriško govori že ime Gorica. Zahodna slovensko-romanska meja se jezikovno pravzaprav nikjer ne dotika pravih Italijanov, temveč le retoromanskih Furlanov (16). Režijani bi se pa morali že iz znanstvenih razlogov priklopiti južnoslovenskemu narodu, ker je malokateri dialekt dosegel toliko slavo v znanstvenem svetu kakor režijanščina, katere preiskovalec je zlasti bil J. Baudouin de Courtenay (17). Razprava torej kaže: 1. da Slovenci niso nikdar mejašili na prave Italijane, temveč le na Retoromane; 2. da se njih meja proti Italiji od časov priselitve ni več bistveno spremenila; 3. da so sedanji Italijani na slovenskohrvatskem ozemlju poznejši priseljenci (18).

V. S.

Fran Erjavec: **Naša Istra**. V Ljubljani, 1919. Tiskala in založila Zvezna tiskarna. Str. 20.

Ko sega po Istri grabežljiva roka italijanskega imperijalizma, se zavedamo, da tvori Istra s Trstom in Gorico vred vogelni kamen naše nove države; sedaj spoznavamo, da je Istra ud našega telesa in da so Istrani kri naše krvi in oni del našega naroda, ki je ohranil našo besedo kljub trdemu boju z nerodovito zemljo in z nasilnimi tujimi izkoriščevalci (str. 1). Pisatelj Naše Istre nas vodi po tužni Istri, nam razkazuje siromašne njive med kraškim kamenjem, zidane, neometane enonadstropne hiše brez kleti; govori o kmetijah in poljedelstvu in razlaga, zakaj hodijo moški v Ameriko in drugam. Kako bi mogla kamenita zemlja prerediti vse prebivalstvo? Delo na tem kršnem svetu je težko, znojno; gozdov je malo, izsekavanje neprevidno, živinoreja malo razvita; najbolje uspeva ovčereja. Ribištvo bi nosilo še največ dobička, ko bi bilo organizirano. Ceste so zanemarjene. Vlada se ni menila za tiho in mirno ljudstvo. Trgovino je skoro vso prevzel Italijan. Zadnja leta se je pričelo tudi Istrijanom svitati. Pot k napredku jim je pokazal dr. Janez Ev. Krek. Nastajale so rajfajznovke, zadruge, kmetijska društva in druge gospodarske organizacije. Vse to pa je šele skromen začetek. Narodnostni problem in vsi drugi temu sorodni problemi so le vprašanje gospodarske osamosvojitve (10). Slovenski del